

**Fundacje
rodzinne****Alerty prawne i podatkowe DZP**

Ustawa o fundacji rodzinnej uchwalona przez Sejm

26 stycznia 2023 roku Sejm uchwalił ustawę o fundacji rodzinnej, która teraz oczekuje na podpis Prezydenta.

Celem ustawy jest wprowadzenie do polskiego systemu prawnego fundacji rodzinnej – podmiotu tworzonego w celu gromadzenia majątku i zarządzania nim w interesie beneficjentów oraz spełniania świadczeń na rzecz beneficjentów. W intencji autorów ustawy fundacja rodzinna ma stanowić narzędzie stworzone przede wszystkim z myślą o ułatwieniu procesu sukcesji w polskich firmach rodzinnych.

Najważniejsze aspekty prawne tworzenia i działania fundacji rodzinnej

Osobowość prawna

Fundacja rodzinna będzie posiadać osobowość prawną oraz siedzibę na terytorium Polski. Będzie ona wpisywana do rejestru fundacji rodzinnych.

Fundator

Założycielem fundacji rodzinnej będzie fundator lub fundatorzy. Fundatorem może być jedynie osoba fizyczna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych. Nie będzie zatem możliwości utworzenia fundacji rodzinnej przez spółkę handlową lub inne osoby prawne.

Powstanie fundacji rodzinnej

Fundacja rodzinna będzie mogła powstać zarówno za życia fundatora na podstawie aktu założycielskiego sporządzonego przez notariusza, jak i po jego śmierci, na podstawie testamentu sporządzonego przez fundatora. W przypadku powstania fundacji rodzinnej na podstawie testamentu, będzie ona mogła mieć tylko jednego fundatora. Osobowość prawną fundacja rodzinna uzyska z chwilą wpisu do rejestru fundacji rodzinnych.

Cel i zasady funkcjonowania fundacji rodzinnej

Celem fundacji rodzinnej ma być gromadzenie majątku fundatora i zarządzanie nim w interesie beneficjentów oraz spełnianie świadczeń na rzecz beneficjentów.

Podstawowym, a zarazem kluczowym dokumentem regulującym działalność fundacji rodzinnej będzie jej statut. Statut fundacji rodzinnej powinien określać szczegółowe cele fundacji rodzinnej i zasady jej funkcjonowania, aby w ten sposób zapewnić w przyszłości realizację woli fundatora. Co istotne, w wielu kwestiach ustawa pozostawia fundatorowi swobodę uregulowania ich w statucie fundacji rodzinnej, w tym kwestię zasad zmiany samego statutu.

Działalność fundacji rodzinnej

Fundacja rodzinna będzie mogła prowadzić działalność gospodarczą tylko w następującym ograniczonym zakresie:

- zbywania mienia, o ile mienie to nie zostało nabyte wyłącznie w celu dalszego zbycia,
- najmu, dzierżawy lub udostępniania mienia do korzystania na innej podstawie,
- przystępowania do spółek handlowych, funduszy inwestycyjnych, spółdzielni oraz podmiotów o podobnym charakterze, mających swoją siedzibę w kraju lub za granicą, a także uczestnictwa w tych spółkach, funduszach, spółdzielniach oraz podmiotach,
- nabywania i zbywania papierów wartościowych, instrumentów pochodnych i praw o podobnym charakterze,
- udzielania pożyczek określonym w ustawie podmiotom,
- obrotu zagranicznymi środkami płatniczymi należącymi do fundacji rodzinnej w celu dokonywania płatności związanych z jej działalnością,
- produkcji produktów roślinnych i zwierzęcych na zasadach określonych w ustawie,
- gospodarki leśnej.

Całkowity zakaz prowadzenia działalności gospodarczej przez fundację rodzinną stanowił istotną wadę poprzedniego projektu ustawy. Obecna treść ustawy daje już taką możliwość, ale w ograniczonym zakresie. Z drugiej strony, możliwość przystępowania fundacji do spółek otwiera drogę do rozważań na temat wykorzystania fundacji jako podmiotu kontrolującego holding firmy rodzinnej.

Majątek fundacji rodzinnej i beneficjenci

Majątek fundacji rodzinnej wnosi do niej jej fundator. Wartość majątku wnoszonego do fundacji rodzinnej określi fundator w statucie – minimalna wartość majątku wynosić będzie jednakże 100 tysięcy złotych. Ponadto, majątek fundacji będzie mógł pochodzić z darowizn, spadków i zapisów oraz z prowadzonej przez fundację działalności gospodarczej.

Warto podkreślić, że statut fundacji może m. in. wskazać zasady inwestowania majątku fundacji rodzinnej.

Beneficjenci fundacji rodzinnej

Statut określi beneficjentów fundacji rodzinnej. Beneficjentami będą mogły być osoby fizyczne oraz organizacje pozarządowe, a także sam fundator. Beneficjenci uprawnieni będą do otrzymywania od fundacji rodzinnej świadczeń określonych w statucie lub do otrzymania mienia fundacji w przypadku jej rozwiązania. Określenie świadczeń przysługujących beneficjentowi będzie należeć do decyzji fundatora. Świadczenie od fundacji rodzinnej będzie mogło być przyznane pod warunkiem albo z zastrzeżeniem terminu – np., pod warunkiem osiągnięcia określonego wieku lub ukończenia edukacji.

Organy fundacji rodzinnej

Podobnie jak w przypadku spółek kapitałowych, w fundacji rodzinnej przewidziano funkcjonowanie organów, tj. obowiązkowego w każdym przypadku zarządu, który będzie prowadził sprawy fundacji, rady nadzorczej, która będzie pełnił funkcje nadzorcze oraz zgromadzenia beneficjentów, któremu również przyznano szereg istotnych kompetencji.

O ile statut nie stanowi inaczej, powołania i odwołania członków zarządu dokonuje fundator, a po śmierci fundatora – rada nadzorcza, jeżeli została ustanowiona. W przypadku śmierci fundatora i braku rady nadzorczej powołania i odwołania członków zarządu dokonuje zgromadzenie beneficjentów. Ponadto, o ile statut nie stanowi inaczej, kompetencję do powołania i odwołania członków rady nadzorczej posiada fundator, a po śmierci fundatora – zgromadzenie beneficjentów.

Warto zwrócić uwagę na to, że planując wykorzystanie fundacji rodzinnej w sukcesji, ważny jest aspekt personalny obsady stanowisk w zarządzie i radzie nadzorczej fundacji rodzinnej i ich kompetencji, ponieważ są to organy, które przejmą kontrolę nad sprawami fundacji po śmierci fundatora.

Odpowiedzialność fundacji rodzinnej

Fundacja rodzinna będzie odpowiadać solidarnie z fundatorem za te zobowiązania fundatora, które powstały przed jej utworzeniem i nie jest możliwe wyłączenie tej odpowiedzialności bez zgody kontrahenta. W praktyce oznacza to, że kontrahent fundatora może domagać się zapłaty zarówno od fundatora, jak i od fundacji rodzinnej.

Granicą odpowiedzialności fundacji rodzinnej będzie jednak zawsze wartość majątku, który fundacja otrzyma od fundatora. Celem tych regulacji jest ochrona wierzycieli fundatora, tak, aby ich sytuacja nie pogorszyła się, pomimo tego, że fundator przekaze swój majątek fundacji.

Rozwiązanie fundacji rodzinnej

Ustawa przewiduje kilka przypadków rozwiązania fundacji rodzinnej, np. z uwagi na przyczyny wskazane w jej statucie albo z uwagi na realizację celu fundacji. Rozwiązanie fundacji następuje przy tym w powiązaniu z uchwałą właściwych organów fundacji. Również sąd rejestrowy uzyskał uprawnienia w zakresie orzekania o rozwiązaniu fundacji, pod warunkiem wystąpienia określonych okoliczności, wskazanych w ustawie. Lista podmiotów uprawnionych do rozwiązania fundacji wydaje się być szeroka, a okoliczności mają charakter nieprecyzyjny, co może rodzić obawy o ryzyko rozwiązania fundacji w sposób sprzeczny z wolą fundatora. W tym sensie ustawa niekoniecznie daje pełną gwarancję trwałości istnienia fundacji rodzinnej.

Fundacja rodzinna a zachowek

Przewidziane w polskim prawie uprawnienia zachowkowe poszczególnych członków rodziny często stanowią przeszkodę dla swobodnego dysponowania majątkiem przez właściciela firmy rodzinnej do tych członków rodziny, którzy zainteresowani są kontynuacją działalności biznesowej. Ustawa wprowadzi pewne zmiany w tym zakresie.

Przed wszystkim należy zaznaczyć, że majątek wniesiony przez fundatora jako fundusz założycielski fundacji nie będzie doliczany do zachowku jeżeli fundator umrze nie wcześniej niż po 10 latach od dokonania transferu do fundacji rodzinnej. W takim przypadku, wkład do fundacji zostanie wyłączony spod zakresu roszczeń zachowkowych.

Dodatkowo, świadczenia otrzymane od fundacji rodzinnej przez beneficjenta uprawnionego do zachowku obniżą wartość jego zachowku.

Ustawa umożliwi też żądanie odroczenia płatności zachowku, jak również rozłożenia go na raty lub, w szczególnych przypadkach, jego obniżenia, o czym będzie decydował sąd.

Ponadto, w ustawie potwierdzono wprost możliwość zawarcia z członkiem rodziny umowy o zrzeczenie się zachowku. Decyzja o zawarciu takiej umowy jest jednak dla obu stron całkowicie dobrowolna.

Najważniejsze aspekty podatkowe działania fundacji rodzinnej

Opodatkowanie dochodów fundacji

Zasadą jest zwolnienie fundacji rodzinnej z opodatkowania podatkiem dochodowym do czasu wypłaty majątku na rzecz beneficjenta fundacji lub jej likwidacji. Wyjątkiem jest sytuacja, w której prowadzi ona działalność wykraczającą poza zakres działalności przewidziany dla fundacji rodzinnej.

W świetle przepisów zwolnienie fundacji rodzinnej z opodatkowania dotyczyć będzie takich przysporzeń majątkowych fundacji, jak:

- otrzymanie majątku od fundatora lub w formie darowizn od innych osób,
- dywidendy otrzymane od spółek zależnych,
- dochody z tytułu sprzedaży akcji (jak też wszelkich działań restrukturyzacyjnych dotyczących akcji w spółkach akcyjnych),
- dochody z papierów wartościowych i instrumentów finansowych,
- odsetki od pożyczek udzielonych beneficjentom lub spółkom zależnym od fundacji rodzinnej,
- dochody z najmu i dzierżawy,

- dochody przedsiębiorstwa rolnego (pod pewnymi warunkami).

Natomiast prowadzenie przez fundację rodzinną działalności innej niż wskazana powyżej, w tym np. działalności operacyjnej oraz zbycia mienia, które było nabyte przez fundację rodzinną wyłącznie w celu dalszej odsprzedaży, podlegać będzie opodatkowaniu podatkiem dochodowym w wysokości 25%.

W świetle ostatecznego tekstu ustawy (wynikającego z poprawek Senatu) dyskusyjne jest zwolnienie z opodatkowania sprzedaży udziałów w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością, jak też ogółu praw i obowiązków w spółkach osobowych przez fundację rodzinną. Literalna wykładnia przepisów wskazuje, że dochód z tytułu sprzedaży tych praw będzie podlegał wskazanemu powyżej opodatkowaniu w wysokości 25%, zatem zmiana planów sukcesyjnych po wniesieniu tego majątku do fundacji rodzinnej może wiązać się z sankcyjnym opodatkowaniem tych nowych planów.

Opodatkowanie wypłat na rzecz beneficjentów

Wypłata z fundacji rodzinnej na rzecz beneficjenta podlega w pierwszej kolejności opodatkowaniu po stronie samej fundacji w wysokości 15% wypłaconej kwoty lub pozostawionego do dyspozycji beneficjentów lub fundatora majątku.

W przypadku likwidacji fundacji rodzinnej wypłata majątku fundacji jest także opodatkowana wyższym podatkiem, ale w tym przypadku w podstawie opodatkowania fundacja może uwzględnić (w przeciwieństwie do wypłaty na rzecz beneficjenta bez likwidacji) koszty uzyskania przychodów poniesione przez fundatora związane z wydawanym majątkiem. W rezultacie opodatkowanie w tym przypadku może być niższe.

Natomiast beneficjent fundacji rodzinnej będący członkiem najbliższej rodziny fundatora, jak też sam fundator, będą co do zasady zwolnieni z opodatkowania z tytułu uzyskanych od fundacji rodzinnej świadczeń. Zasada ta może ulec zaburzeniu w zależności od sposobu nabycia majątku przez fundację. Kwestia ta zatem wymaga odpowiedniej strukturyzacji.

Pozostali beneficjenci (inni niż członkowie najbliższej rodziny) będą opodatkowani od otrzymanych wypłat z fundacji rodzinnej w wysokości 15%. Opodatkowanie to wystąpi także w przypadku wypłaty przez fundację na rzecz beneficjentów będących najbliższą osobą dla fundatora świadczenia w części nie pochodzącej z mienia wniesionego przez fundatora.

Jednocześnie na etapie prac parlamentarnych ostatecznie upadły pomysły możliwości opodatkowania estońskim CIT podmiotów, które bezpośrednio lub przez swoich wspólników są powiązane z fundacjami rodzinnymi.

Nie znalazły także akceptacji regulacje pozwalające na przeniesienie do polskich fundacji rodzinnych majątków zagranicznych fundacji na preferencyjnych warunkach opodatkowania dla beneficjentów.

Obowiązki informacyjne wobec organów skarbowych

Ustawa przewiduje obowiązek fundacji rodzinnej do przekazywania organom Krajowej Administracji Skarbowej określonych informacji dotyczących fundacji i beneficjentów, tj. listy beneficjentów, spisu mienia (spis ten zawiera informacje o osobie wnoszącej mienie do fundacji rodzinnej, a także określenie rodzaju i wartości składników mienia) oraz informacji o świadczeniach lub mieniu przekazanym w związku z rozwiązaniem fundacji rodzinnej.

Odpowiedzialność fundacji za zobowiązania podatkowe fundatora

Fundacja rodzinna będzie odpowiadała solidarnie za zobowiązania podatkowe fundatora. Odpowiedzialność ta ograniczona jest do wartości majątku wniesionego do fundacji bez możliwości jej ograniczenia, co może wprowadzać niepewność odnośnie rzeczywistej wartości aktywów fundacji rodzinnej i ich bezpieczeństwa. Dla porównania, przy darowiznie udziałów czy akcji członkom rodziny, nie odpowiadają oni za zaległości podatkowe darczyńcy, tym bardziej za nieujawnione na moment darowizny.

Wstępna ocena ustawy o fundacji rodzinnej

Właściciele firm rodzinnych powinni rozważyć utworzenie fundacji rodzinnej, jednakże nie powinni traktować tego rozwiązania jako z góry idealnego dla ich sytuacji. Ustalenie, czy dla danej firmy rodzinnej fundacja rodzinna okaże się przydatnym mechanizmem, zależy od wielu aspektów, w tym m.in. od wizji planowanej sukcesji jaką mają następcy i grona oraz zaangażowania w firmę rodzinną sukcesorów, którzy w przyszłości mogliby stać się beneficjentami fundacji rodzinnej.

Niemniej, fundacja rodzinna może stanowić przydatne narzędzie sukcesyjne w szczególności dlatego, że pozwoli na oddzielenie statusu jej beneficjenta od zarządzającego majątkiem rodziny. Warto zauważyć ponadto, że ustawa pozostawia fundatorowi elastyczność w zakresie formułowania celów fundacji rodzinnej i zasad jej funkcjonowania. W tym sensie, w wielu aspektach możliwe będzie utworzenie podmiotu dostosowanego do potrzeb rodziny. Dostosowanie to będzie jednak wymagało dużej precyzji i wyobraźni podczas projektowania statutu fundacji.

Z drugiej strony nie można zapominać o takich elementach konstrukcji fundacji rodzinnej, które niekoniecznie służą dobrze celom sukcesyjnym jak np. szerokie uprawnienia beneficjentów w niektórych przypadkach działania fundacji. Sukcesja przy wykorzystaniu fundacji rodzinnej będzie też w znacznym stopniu przesądzona na etapie jej tworzenia, co ogranicza możliwość zmian pod wpływem czynników przyszłych.

Warto też rozważyć zastosowanie fundacji rodzinnej jako rozwiązanie nie tyle zastępujące dotychczas stosowane mechanizmy sukcesji w firmach rodzinnych, co raczej je uzupełniające.

Warto podkreślić, że w kwestiach związanych z zachowkiem, które często stanowią przeszkodę dla swobodnej sukcesji, ustawa wprowadza istotne zmiany, które będą mieć duże znaczenie praktyczne, choć problemu zachowku w całości nie rozwiązują. Zmiany te umożliwiają jednak odroczenie płatności zachowku, jak również rozłożenie go na raty lub, w szczególnych przypadkach, jego obniżenie. Od strony podatkowej przepisy przewidują zwolnienie dochodów fundacji z opodatkowania oraz preferencyjne stawki podatkowe dla wypłat z fundacji na rzecz beneficjentów względem transferów z innych rodzajów podmiotów. Głębsza analiza tych regulacji wskazuje jednak na pewne ograniczenia i ryzyka, które należy wziąć pod uwagę. Zwolnienie z opodatkowania fundacji nie jest bezwarunkowe, a brzmienie niektórych przepisów w tej kwestii jest ocenne, co rodzić może ryzyko sporu z organami podatkowymi. Z perspektywy natomiast wypłat na rzecz beneficjentów, o ile sama stawka podatku jest preferencyjna, o tyle regulacje zasad obliczania podatku prowadzą do sytuacji, w której efektywnie opodatkowany będzie nie tylko dochód fundacji, ale także dystrybucja wniesionego do fundacji kapitału. Istnieją także wątpliwości odnośnie zasad opodatkowania takich wypłat w sytuacji wnoszenia do fundacji majątku przez fundatora sukcesywnie.

Kancelaria Domański Zakrzewski Palinka była jedną z kilku kancelarii prawnych zgłaszających uwagi do projektu ustawy, które zaowocowały obecnym, bardziej korzystnym dla firm, jej brzmieniem. Obecnie na bieżąco monitorujemy prace nad ustawą. Niemniej już teraz zapraszamy do kontaktu z nami, by wspólnie z Państwem dokonać wstępnej oceny przydatności nowych przepisów ustawy o fundacji rodzinnej do realizacji Państwa celów sukcesyjnych w firmie rodzinnej.

Zapraszamy do kontaktu

Piotr Andrzejczak
Partner | Praktyka Prawa Spółek,
Fuzji i Przejęć

E: piotr.andrzejczak@dzp.pl
M: +48 660 440 360

Jakub Wieszczyński
Partner | Praktyka Prawa Spółek,
Fuzji i Przejęć

E: jakub.wieszczyński@dzp.pl
M: +48 660 440 358

Joanna Wierzejska
Partner | Praktyka Podatkowa

E: joanna.wierzejska@dzp.pl
M: +48 660 440 356

Grzegorz Sprawka
Counsel | Praktyka Podatkowa

E: grzegorz.sprawka@dzp.pl
M: +48 608 031 127